

KERKENES PROJESİ

2009 SEZONU ÖN RAPORU

Şekil 1. Kapadokya Kapısı'ndaki taş döşemeli geçit. (09dpcp1644)

Geoffrey ve Françoise Summers

Çeviri Yasemin Özarlan

KONUM

Şekil 2. (a) Kapadokya Platosu'nun kuzey ucunda yer alan Kerkenes'in konumunu gösteren Türkiye haritası. (b) Kerkenes Dağ, Sorgun İlçesi ve Yozgat İl Merkezini gösteren Orta Anadolu karayolu haritası. (c) Şahmuratlı Köyü'ne ulaşımı gösteren yol krokisi.

Kerkenes Proje Ofisi

Kerkenes Proje Ofisi
Oda B04, Solmaz İzdemir Salonu
Kütüphane Binası
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Ankara

Posta Adresi

Kerkenes Proje Ofisi
Oda B04, Solmaz İzdemir Salonu
Kütüphane Binası
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Ankara 06531

Tel/Fax: 0 312 210 6216
ODTÜ Faks: 0 312 210 7966

Kerkenes Kazı Evi

Kerkenes Evi
Şahmuratlı Köyü
Sorgun, Yozgat

Tel/Faks: +90 354 421 5154

Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü
Tahran Caddesi 24
Kavaklıdere, Ankara TR-06700
Ankara TR-06700
Türkiye

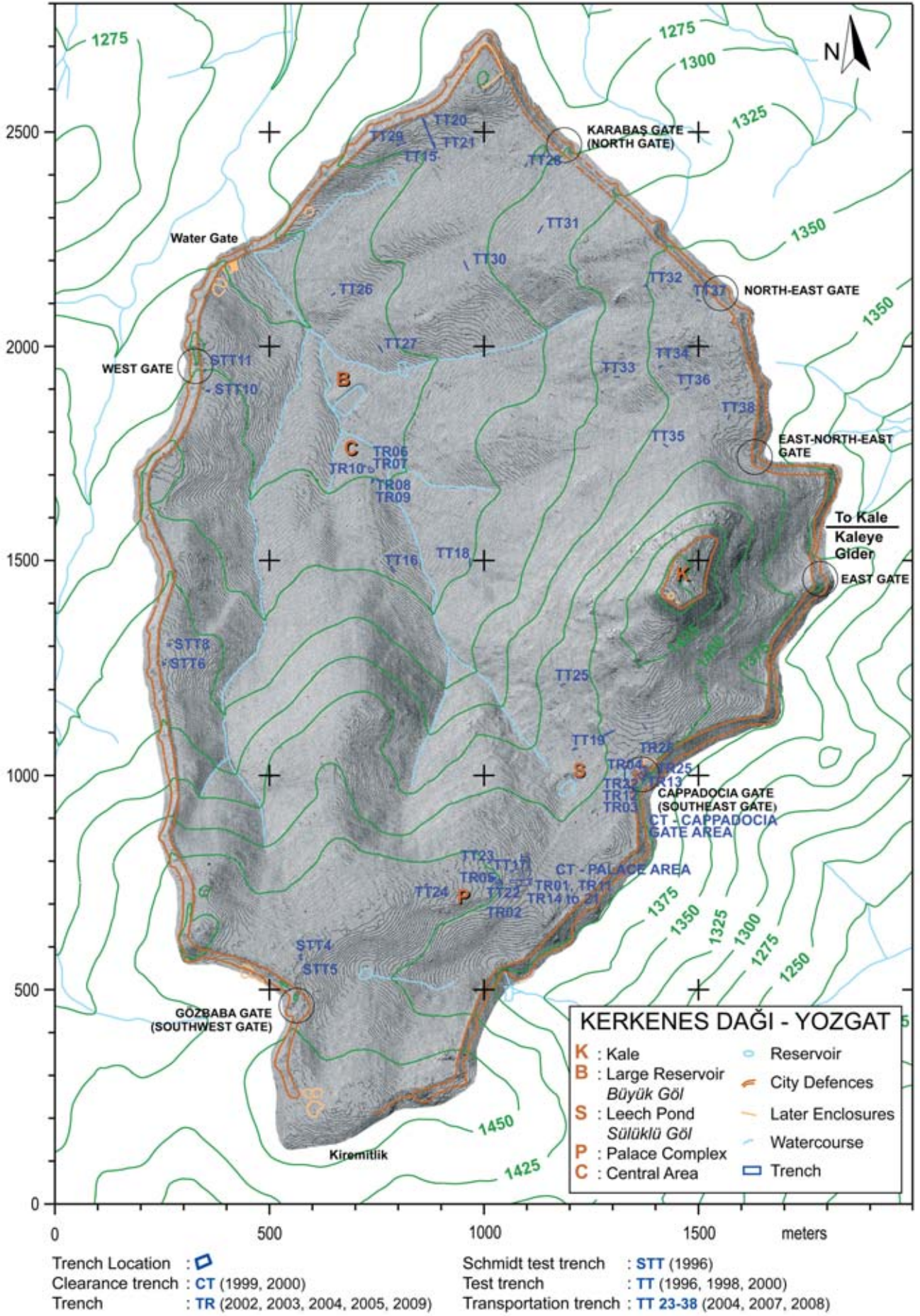
Tel: 0 312 427 5487
Faks: 0 312 428 0159

Kerkenes Web Sayfası

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr>

Şekil 3. İşlem GIS tarafından, ERDAS Imagine yazılımıyla GPS yüzey araştırması verilerinden, hazırlanan Kerkenes Sayısal Arazi Modeli (Digital Terrain Model).

THE 2009 EKİBİ

Şekil 4. Şahmuratlı Köyü, Kerkenes Dağı üzerindeki antik kentten görülebiliyor. Kasvetli gökyüzü ve nemli bahar, jeofizik çalışmaları için uygun ortam hazırlamıştı. (09dpnc0902)

2009'daki arazi çalışması, ilkbaharda jeofizik çalışmaları ve yazın başında Kapadokya Kapı'sındaki (Şekil 1) yeni kazı çalışmaları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yozgat ilinde (Şekil 2 ve 3) Kerkenes Dağı'nın üzerine kurulmuş antik Demir Çağı şehrindeki çalışmalar, 1993 yılında uluslararası bir ekip çok disiplinli bir araştırmaya başladığından beri yürümektedir. Keşiflere ev sahipliği yapan Şahmuratlı Köyü (Şekil 4) giderek büyüyen Kerkenes Eko-Merkez'le yakın ilişki içerisinde. Köylüler, jeofizik yüzey araştırmalarında, kazılarda ve keşif görevlerinde istihdam edilmektedir.

Geoffrey D. Summers

Araştırmacı Öğretim Üyesi, Oriental Institute, University of Chicago
Doçent, Antropoloji Anabilim Dalı, State University of New York at Buffalo
ve
ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerleşim Arkeolojisi Lisansüstü Programı
Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Ankara 06531, Türkiye
İş Tel: +90 312 210 6213 Ev Tel/Faks: +90 312 210 1485
e-posta: summers@metu.edu.tr

Françoise Summers

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü,
Ankara 06531, Türkiye
İş Tel: +90 312 210 2221 Ev Tel/Faks: +90 312 210 1485
e-posta: fsummers@metu.edu.tr

Scott Branting

Yürütücü, Center for Ancient Middle Eastern Landscapes (CAMEL)
Oriental Institute, University of Chicago
1155 East 58th Street, Chicago, IL 60637, ABD
Tel: +1 773 834-1152 Faks: +1 773 702-9853
e-posta: branting@uchicago.edu

2009 Arazi Sezonuna Katılanlar:

Proje Başkanı:	Geoffrey Summers
Yardımcı Başkan ve Mimar:	Françoise Summers
Bakanlık Temsilcisi:	Şaban Kök
Restorasyon Mimarları:	Nilüfer B. Yöney
	Ahmet Çinici
Jeofizik Uzmanı:	Gabriella Carpentiero
Epigraf:	Susanne Berndt-Ersöz
Arkeologlar:	Ferhat Can
	Güzin Eren
	Yasemin Özarslan
	Lucile Richard
	Lee Ullmann
Doktora Öğrencisi:	Heidi Ullman
Öğrenciler:	Pamela Summers

Arazi Çalışması Sonrası Araştırmalar ve Yayınlar, ABD

Yardımcı Başkan:	Scott Branting, CAMEL, Oriental Institute, University of Chicago
Metal Analizleri:	Joseph Lehner, UCLA
Konzervatör:	Noel Siver, Berkeley, USA

Arazi Çalışması Sonrası Araştırmalar ve Yayınlar, Türkiye

Sema Bağcı	Yılmaz Selim Erdal
Susanne Berndt-Ersöz	Güzin Eren
Berrin Z. Çakmaklı	Sajjad Haider
Ferhat Can	Evangelia Ioannidou Pişkin
Ben Claasz Coockson	Boran Kalay
Ali Çınkı	Françoise Summers
Ahmet Çinici	Geoffrey Summers
Cengiz Doğangönül	Nilüfer B. Yöney

Kerkenes Eko-Merkez Projesi

Kerkenes Eko-Merkez’le işbirliğinin birçok bakımdan projede çok önemli rol oynadığının altını çizmek, ve 2009 asli ekip üyelerine katkılarından dolayı teşekkür etmek istiyoruz.

Proje Başkanı:	Françoise Summers
Proje Danışmanı:	Soofia Tahira Elias-Özkan
Proje Koordinatörü:	Asuman Korkusuz
Mimar:	Özün Taner
Endüstriyel Tasarımcı:	Güner Mutaf and Korkut Mutaf
SAHDER Başkanı:	Azmi Baştürk

Kerkenes Eko-Merkez Projesi aktivitelerine ait raporlar ayrıca ele alınmaktadır.

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr/keco/index.html>

TEŞEKKÜR

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden Genel Müdür Sayın Orhan Düzgün'e ve personeline desteklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunarız. Özellikle Melik Ayar ve Serkan Atalay'a destekleri ve değerli tavsiyelerinden dolayı teşekkür ederiz. Ayrıca, bu seneki Bakanlık Temsilcimiz Denizli Müzesi'nden Şaban Kök'e hiçbir zaman esirgemediği desteğinden dolayı minnettarız. Yozgat Müze Müdür Vekili Hasan Şenyurt ve müze personeline hiçbir zaman esirgemedikleri destek ve teşviklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Yozgat Valisi Amir Çiçek'e, Yozgat Kültür ve Turizm Müdürü Bahri Akbulut'a, Sorgun Kaymakamı Ertuğrul Kılıç'a, Yozgat Belediye Başkanı Yusuf Başer'e ve Sorgun Belediye Başkanı Ahmet Şimşek'e projeye gösterdikleri her türlü yardım, teşvik ve hiçbir zaman esirgemedikleri desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç biliriz. Yerel kuruluşlara, İl Özel İdaresi yöneticilerine, TEDAŞ'a, Türk Telekom'a ve ilgili personele projenin her türlü ihtiyacına gösterdikleri hızlı destekten dolayı teşekkür ederiz.

Kerkenes Projesi Türkiye'de çeşitli araştırma faaliyetlerinde bulunan Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü'nün altında yürütülmektedir. Bu bakımdan, Enstitü Müdürü Lutgarde Vandeput'a desteğinden dolayı teşekkür ederiz. Kerkenes Projesi ne yazık ki Enstitü'den artık herhangi bir mali destek almamaktadır. Yine de Enstitü'ye jeofizik yüzey araştırması için gerekli olan ekipmanı sağladığı için teşekkür ederiz. Proje'nin Chicago Üniversitesi Oriental Enstitüsü ve Projenin Yardımcı Başkanı olan Scott Branting ile resmi bir ortaklığı bulunmaktadır. Kerkenes Projesi, ODTÜ Rektörlüğü tarafından tahsis edilen bir ofiste Mimarlık Fakültesi, TAÇDAM, ODTÜ Müzesi, ODTÜ Yerleşim Arkeolojisi Bölümü, Arkeometri Bölümü ve Jeoloji Mühendisliği Bölümü ortaklığı ile yürütülmektedir.

2009 sezonu çalışmalarının ana sponsorluğunu Chicago Üniversitesi Oriental Enstitüsü, İskoçya Binks Vakfı ve adını açıklamak istemeyen bir hayırsever yapmıştır. Kerkenes Projesi 2010'da Kapadokya Kapısı'nda sürdürülecek olan restorasyon çalışması nedeniyle *Amerikan Büyükelçiliği Kültürel Varlıkları Koruma Fonu* ödülüne layık görülmüştür. Ayrıca, Archaeocommunity Vakfı, Anglo-Türk Cemiyeti Bernard ve Innes Burrows Memorial Bağı, Charlotte Bonham Carter Vakfı ve Toreador Türkiye Ltd.'den de mali destek almıştır. Andante Seyahat ve çeşitli ziyaretçiler önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca, James Hogarth CB FSA Scot. anısına, Kerkenes Haberleri 2009 sayısının oluşturulması ve basımı için ayrı bir bağış yapılmıştır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yıl boyunca sürdürülecek olan araştırma faaliyetleri ve sonuçlarının yayımı ODTÜ Geliştirme Vakfı, Erdoğan Akdağ Vakfı, Yenigün ve Yibitaş-Çimpor Yozgat Çimento aracılığıyla elde edilen bağışlar ve yardımlar sayesinde yürütülecektir. Bu süreçte ODTÜ Bilgi-İşlem Daire Başkanlığı teknik destek sağlarken, ODTÜ Yayıncılık ise yayım işlerine katkıda bulunacaktır. ESRI, İşlem GIS, Geoscan ve John Haigh ise yazılımlar konusunda destekte bulunmaktadır.

Kerkenes Ekolojik Merkezi'yle ilgili araştırma ve eğitim faaliyetleri ise AKG Gazbeton, Archeocommunity Vakfı, İngiltere Büyükelçiliği, MESA ve BMKP-GEF Küçük Destek Programı tarafından desteklenmektedir.

Şahmuratlı Köyü, Köy Muhtarı Turan Baştürk ve eski muhtar Osman Muratdağı'na gösterdikleri geleneksel Anadolu misafirperverliğinden dolayı teşekkürü bir borç biliriz. Ören yeri ve proje ortamının korunması ve bakımından daha fazlasını üstlenen bekçimiz Mehmet Erciyas'a da özellikle teşekkür ederiz. Son olarak, tüm ekip, kazı evi personeli ve Şahmuratlı Köyü'nden katılan işçilere en içten teşekkürlerimizi sunarız. Onların azmi, hevesi ve fedakarlıkları olmasaydı bu kadar yol alınmazdı.

İŞBİRLİĞİ, PROJE TESİSLERİ VE AKTİVİTELER

İşbirliği ve Destek

Uluslararası işbirliği, arazi ve arazi sonrası çalışmaları ile yayın çalışmaları kapsamında, Chicago'da Oriental Enstitüsü'nde Antik ve Orta Doğu Coğrafyaları Merkezi (Center for Ancient and Middle Eastern Landscapes -CAMEL), Cornell Üniversitesi'ndeki Ege ve Yakın Doğu Dendrokronolojisi Malcolm ve Carolyn Weiner Laboratuvarı, California Berkeley Üniversitesi, SUNY Buffalo, Jeofizik Laboratuvarı (CNRS) ve Anadolu Demir Çağı Seramik Projesi ile devam etmektedir. Florence Üniversitesi'nden İtalyan yüzey araştırması ekibi, yakındaki Kuşaklı ören yerinde yüzey araştırmalarını yürütürken Kerkenes Projesi tesislerini kullanmışlardır. Ayrıca ortaklaşa bölgesel yüzey araştırması programı hazırlanmıştır.

ODTÜ ile işbirliği ise Mimarlık Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, TAÇDAM ve ODTÜ müzesini içermektedir. Jeoloji Mühendisliği ile Uzaktan Algılama ve CBS Laboratuvarı, Metalürji Mühendisliği, Malzeme Konzervasyon Laboratuvarı ve Fotogrametri Merkezi ile birlikte Yerleşim Arkeolojisi, Arkeometri ve GGIT yüksek lisans programlarından öğrenciler ve öğretim elemanları, araştırma ve yayın çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi Hidrojeoloji ve Antropoloji Bölümleri'nden bir ekiple çalışmalarımız devam etmektedir.

Proje Tesisleri ve İmkanları

Dostların ve sponsorların cömert destekleri sayesinde, Kerkenes Eco-Merkezi, çok sayıda ziyaretçi ve öğrenci ağırlanmasına olanak veren Erdoğan Akdağ Araştırma ve Eğitim Merkezi gibi tesislere kavuşmuştur (Şekil 5). ŞAHDER (Şahmuratlı Köyü ve Kerkenes'i Tanıtma, Güzelleştirme, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği) ile çalışma üssü ODTÜ olan Kerkenes ekibi, sürdürülebilir kırsal yaşamı desteklemek ve köy halkını arkeolojik keşiflerin günlük rutinine dahil etmek amacıyla ortaklaşa çalışmaktadır. Kerkenes Eko-Merkezi, yenilenebilir enerjiyi, damla sulamayla yetiştirilen organik bahçeleri, ekolojik bina tasarımıyla enerji tasarrufunu destekleyerek sürdürülebilir kırsal yaşamı geliştirmeyi hedeflemektedir.

Şekil 5. 17 Temmuz'da Yozgat Valisi Amir Çiçek, Büyükelçi James Jeffrey ve eşi Bayan Jeffrey'yi Erdoğan Akdağ Araştırma ve Eğitim Merkezi'nde ağırlamıştır. Büyükelçi, Yozgat yöresel yemeği olan Testi Kebabının testisini kırarken. (09dpcp1932- 36)

Arazi Çalışması ve “Uygulamalı” Aktiviteler

Kerkenes, 1993’ten beri, Türkiye’den ve dünyadan arkeoloji ve mimarlık öğrencilerine arazi çalışması tecrübesi sağlamıştır. Yeni olanaklar, köylüler ve öğrenciler için sürekli artan çeşitlilikte eğitim aktivitesi sağlamaktadır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nden öğrenciler “Architecture in situ” seçmeli dersinin “Hands-on Building” (Şekil 6 ve 7) programı kapsamında Kerkesenes Eko-Merkez’e gelmektedirler. Bu sene öğrenciler projelerini, fiziksel çevre tasarımını ve geri dönüşümü vurgulayacak şekilde saman balyası, kerpiç tuğla, eski araba lastiği ve atık şişe ile yapılarak, Kerkenes Kazı evine katkıda bulunmuşlardır. Bu seneki aktivitelerde İtalya ve Fransa’dan Erasmus değişim öğrencileri de yer aldı.

Şekil 6. ODTÜ Mimarlık öğrencileri güneşte kurutulmuş geleneksel kerpiç tuğla yapımını öğrendiler. (09kecp0714)

Şekil 7. Öğrenciler ve köyden çocuklar “Hands-on Building” kapsamında Kerkenes Eko-Merkez’de. (09kenc0801)

Ziyaretçiler

Yozgat, Hattuşa'dan Kapadokya'ya Orta Anadolu turları güzergahında bulunan, konaklamak için ideal bir duraktır. Hem sonbahar hem de yaz döneminde Andante Travel ile Kerkenesi ziyaret eden iki grup (Şekil 8 ve 9) - öğle yemeği güneş ocaklarında hafif hafif pişerken- ören yerini ve eko-merkezini ziyaret etmişlerdi. Öğrenciler, öğretmenler ve çeşitli organizasyon üyeleri (Şekil 10 ve 11) ise Kerkenes'i daha çok yaz aylarında ziyaret etmektedirler.

Şekil 8. Bahar döneminde bir Andante Travel grubu taş dolgulu geçitten ilerlemiş (a), Kapadokya Kapısı'ndaki etkileyici Taş Kaplı Eğimli Yüzey (Glacis)(b) hayran kalmışlardır. Temmuzdaki kazılar, taş döşenmiş antik yolu (c) ortaya çıkarmıştır. Bu da, Eylül ayındaki diğer bir Andante Travel grubunun (d) taş kaplı eğimli yüzeyin önüne yürüyüşünü kolaylaştırmıştır. (09dpnc0215-0218, 09dpcp1626-2105)

Şekil 9. Eylül ayında Kapadokya Kapısı'nı ziyaret eden AndanteTravel grubu. (09dpcp2110)

Şekil 10. Temmuz ayında, birkaç farklı ülkeden bir öğretmen grubu AB fonlu projelerinin programı dahilinde Kerkenes'i ziyaret ettiler. (09dpcp1317)

Şekil 11. Geoffrey Summers, Ekim'de Ören yerini ziyaret eden ODTÜ Mimarlık Bölümü öğrencilerine, Demir Çağı savunma sisteminin bir parçası olan Kapadokya Kapısının nasıl yapılmış olabileceğini açıklıyor. (09dpcp2411)

Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi'nin Ziyareti

17 Temmuz'da Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Sayın James Jeffrey, Kapadokya Kapısı'nın ön tarafında bulunan taş kaplı eğimli yüzeyin konservasyonu ve iyileştirilmesi için "Büyükelçilik Kültürel Varlıkları Koruma Fonu" tarafından yapılan destekle ilgili olarak gerçekleştirdikleri ziyaret ile bizleri onurlandırmıştır (Şekil 12). Yozgat Valisi Sayın Amir Çiçek ve eşi, Sayın Büyükelçi ve eşini bu özel gün boyunca özverili bir şekilde ağırlamışlardır. Yozgat Belediye Başkanı Sayın Yusuf Başer ise restorasyonu yeni tamamlanmış *Hayri İnal Konağı*'nda kahvaltı ikramında bulunmuştur. Yozgat Müzesi'ndeki ziyaret Sayın Büyükelçi, Sayın Vali ve Kerkenes Proje Başkanı'nın konuşmaları ile başlamış, Müze Müdürü Sayın Hasan Şenyurt'un il sınırları içerisinde bulunan arkeolojik varlıklar hakkındaki kısa sunumuyla devam etmiştir. Hazırlıkları geçen sene tamamlanan Kerkenes sergisini de kapsayan müze turunun ardından Kerkenes Dağ'a gelinerek, muhteşem bir manzaraya hakim olan Kale'ye çıkılmış ve Kapadokya Kapısı gezilmiştir (Şekil 13). Daha sonra, güneş enerjisi kullanımının teşvik edilmesi amacıyla çeşitli faaliyetlerin yürütüldüğü Kerkenes Ekolojik Merkez'de konuklara güneş ocakları ve güneş kurutucuları tanıtılmıştır (Şekil 14). Ayrıca, Sorgun Kaymakamı Sayın Ertuğrul Kılıç konuklara Sorgun Büyük Termal Otel'in de desteğiyle geleneksel Yozgat *Testi Kebabı* içeren harika bir öğle yemeği menüsü ikram etmiştir. Bu özel günde ve başarılı organizasyonda emeği geçen herkese, özellikle Sorgun *Jandarma Karakolu*'na ve misafirperver Şahmuratlı Köyü halkına teşekkürlerimizi sunarız.

Şekil 12. Amerikan Büyükelçisi James Jeffrey, Yozgat Valisi Amir Çiçek ve diğer değerli konuklar, Kapadokya Kapısı'ndaki taş kaplı eğimli yüzeyin önünde Kerkenes ekibi ve Şahmuratlı halkı ile birlikte. Kapadokya Kapısı'nın restorasyonu için Büyükelçilik Kültürel Varlıkları Koruma Fonu tarafından bağış yapılmıştır. (Yozgat Valiliği web sayfasından)

Şekil 13. Büyükelçi James Jeffrey ve eşi Mrs. Jeffrey Kapadokya Kapısı'nda Proje Başkanı Geoffrey Summers'ın açıklamalarını dinlerken. (09dpcp1920)

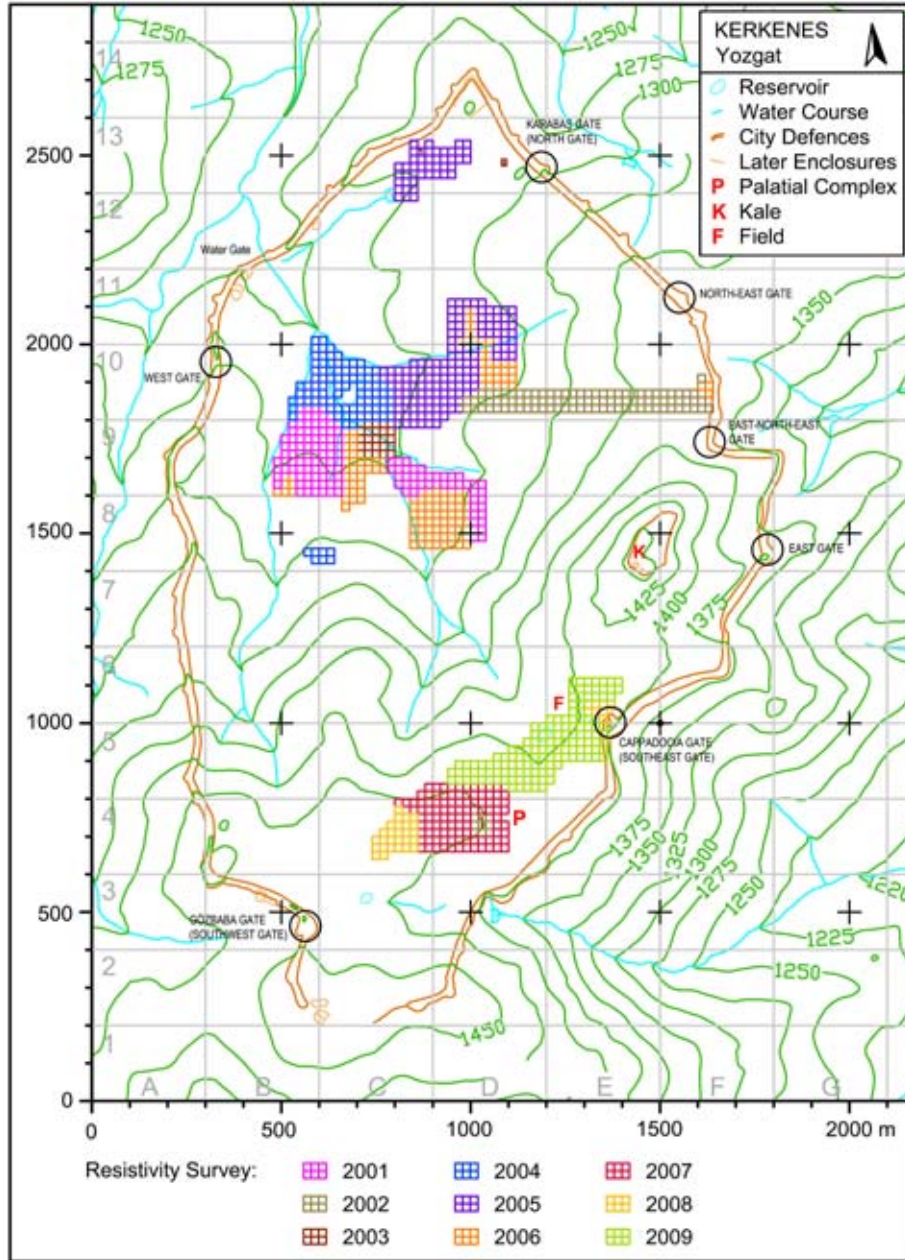

Şekil 14. Konuklar öğle yemeğinden önce Kerkenes Ekolojik Merkez'i ziyaret etmiş, güneş ocakları ve güneş kurutucularının sebze ve meyvelerin pişirilmesinde ve korunmasında nasıl kullanıldığı hakkında bilgi almıştır. (Yozgat Valiliği web sayfasından)

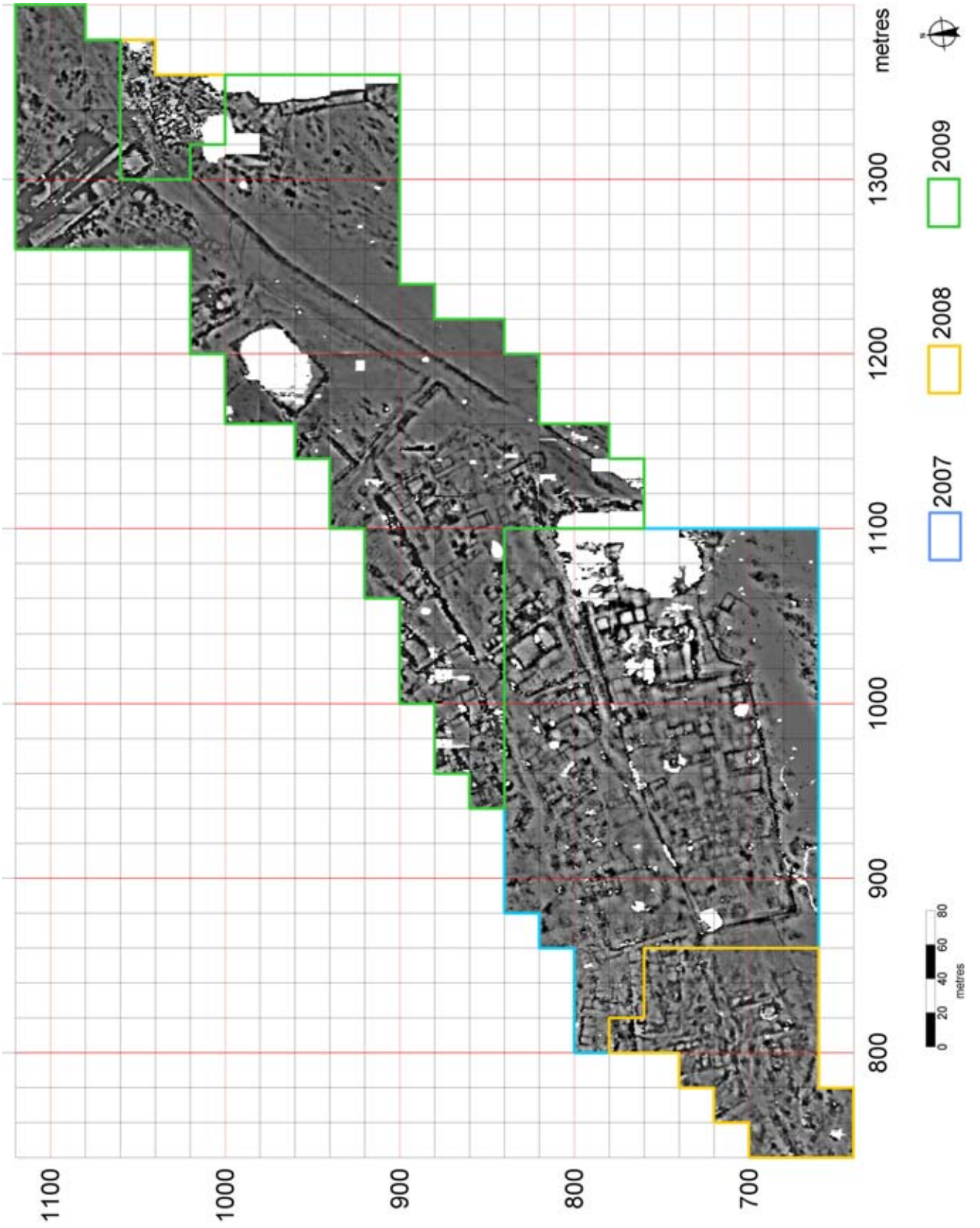
JEOFİZİK YÜZEY ARAŞTIRMASI

2009 yılı jeofizik yüzey araştırmaları, kentin güney yüksek kesiminde gerçekleştirilmiştir (Şekil 15 ve 16). Bu araştırma alanı, Saray Yapı Grubu'nun doğu ucunda bulunan taş kaplı eğimli yüzeyin önünden Kale'nin güneybatı eteği ile Otlak Alanı'nın doğusunda yer alan teraslara ve arazinin kuzeyinde, kentin aşağı kesimlerine doğru dik bir şekilde alçalmaya başladığı noktaya kadar uzanmaktadır.

20m x 20m'lik plan karelere bölünen bu alanda, Geoscan RM 15 marka bir makine ile 0.50 metrelik yatay ve dikey aralıklarda zikzak yöntemi uygulanarak elektrik direnci okumaları yapılmıştır (Şekil 17 ve 18). Böylece 56,800 metrekarelik bir alanı kapsayan toplam 142 adet plan kareden veri toplanmıştır. Yapılan bu çalışmalardan her zaman olduğu gibi çok net sonuçlar elde edilmiştir. Şiddetli ilkbahar yağışlarının sağladığı beklenmedik nem koşulları ise, normalde kışın yağan karın erimesinden sonra çok hızlı şekilde kuruyan bir zemin yapısına sahip bu alandaki yüzey araştırmalarını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

Şekil 15. Saray Yapı Grubu ve Kapadokya Kapısı arasında 2009 elektrik direnci yüzey araştırmasının yapıldığı alanları gösteren ilerleme haritası.

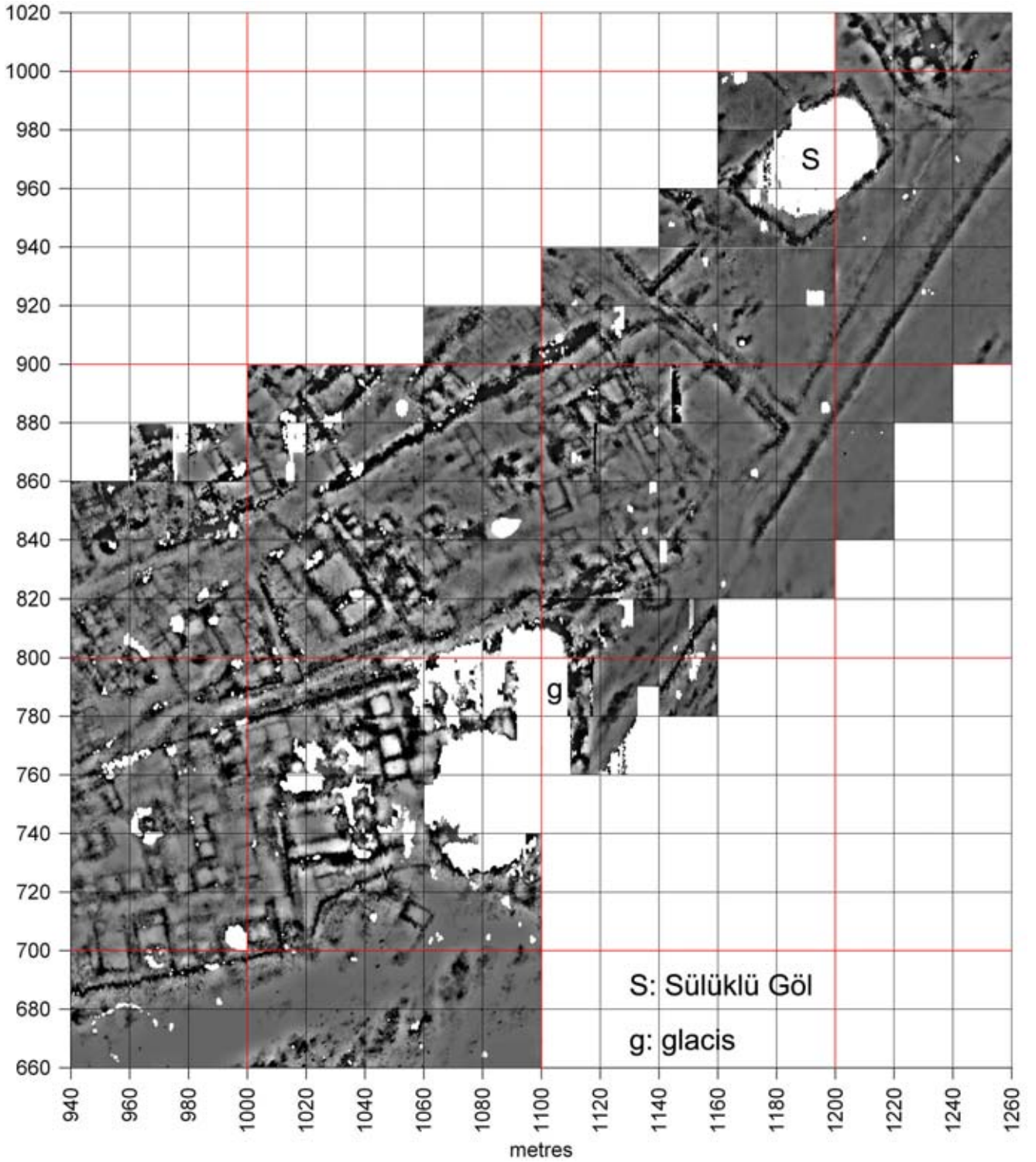
Şekil 16. Saray Yapı Grubu ve Kapadokya Kapısı arasında 2009 elektrik direnci yüzey araştırmasının yapıldığı alan.

Şekil 17. Kale, Kapadokya Kapısı yakınlarında direnç araştırması yapan Gazi Erciyes, Mehmet Baştürk ve Nüfel Başer'e fon oluşturmakta. (09dpng0719)

Şekil 18. Saray Yapı Grubu'ndaki taş kaplı eğimli yüzeyin (glacis) önünde gerçekleştirilen direnç araştırması sırasında veri toplayan Eyüp Babayiğit, Mehmet Baştürk, Ramazan Babayiğit ve onları denetleyen jeofizik uzmanı Gabriella Carpentiero. (09dpng1105)

Şekil 19. Saray Yapı Grubu'nun doğu ucundaki taş kaplı şev (glacis) (g), üzerinde okuma yapılmamış olduğu için beyaz görünmektedir. Tam önündeki alanda hiç bir yapı yoktur. Sülüklü Göl'ün (s) etrafındaki taş sırası, üst sağdaki beyaz alanı çevrelemektedir. Yeni keşfedilmiş rezervuarlardan bir tanesinin e1140, n940 koordinatlarında bir bent kapağı olduğu, çifte duvarlı olan diğzerinin ise e1160, n940 koordinatlarında merkezi bir bent kapağı olduğu görülmüştür.

Saray Yapı Grubu'ndaki Taş Kaplı Eğimli Yüzeyin Önündeki Alan

Daha önce yapılan jeomanyetik araştırmalarda da olduğu gibi, Saray Yapı Grubu'nun doğu ucunda bulunan taş kaplı eğimli yüzeyin (glacis) önündeki alanda (Şekil 18 ve 19).hiçbir yapı kalıntısının bulunmadığı kanıtlanmıştır. Bu alan kentin az sayıdaki geniş engebesiz kamusal alanlarından biridir.

Şekil 20. Sülüklü Göl'ün çevresinde gerçekleştirilen direnç araştırmaları. Terasların üzerinde bulunan uzun ve dar yapıların at ahır olduğu düşünülmektedir. Şekilde terasların altında Saha(Field), ufukta da Kale görülmektedir. (09dpng0910)

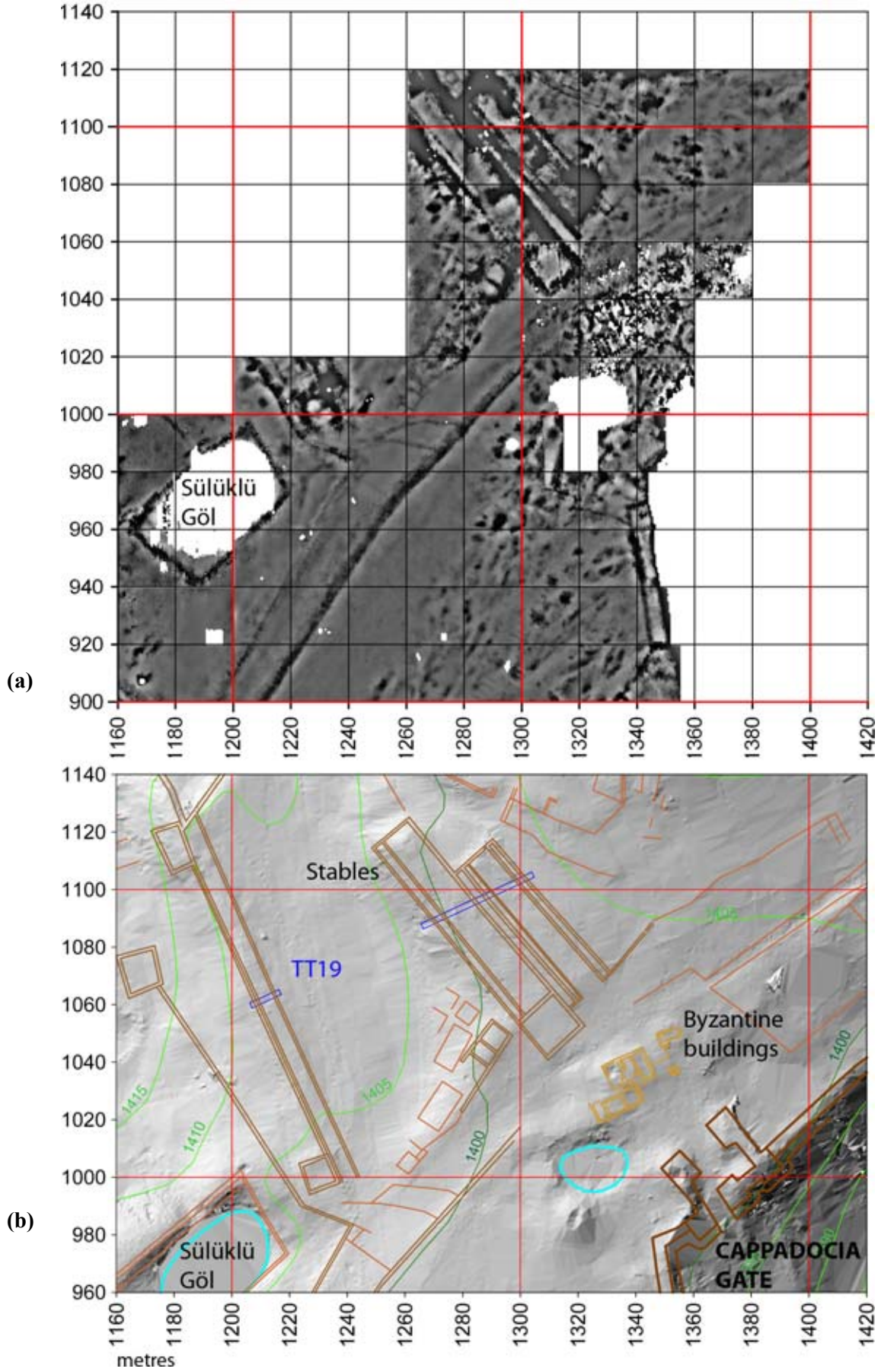
Rezervuarlar

Sülüklü Göl (Şekil 20 ve 21), uzun zamandan beri, kentin güneyinde yer alan kamusal bölgenin önemli odak noktalarından biri olarak yorumlanmıştır. Bu sene gerçekleştirdiğimiz elektrik direnci araştırmalarında Sülüklü Göl'ün etrafını çevreleyen kapalı alan içinde herhangi bir yapı bulunmadığı doğrulanırken, taş sırasından oluşan temel yapının batısında yükselen terasların üzerinde yapay bentlere ve merkezi bir bent kapağına sahip iki adet rezervuar tespit edilmiştir (Şekil. 19). Yeni tespit edilen bu rezervuarların ana rezervuarı besleyip beslemediği, ya da tamamen bağımsız olarak kullanılıp kullanılmadığı henüz netlik kazanmamıştır. Her ne olursa olsun bu iki yapı kentteki su yönetiminin önemini birkez daha vurgulamaktadır.

'Kraliyet Ahırları'

1993'ten beri sürdürülen Kerkenes araştırmaları kapsamında, Keykavus Kale olarak da bilinen antik akropolün güneybatı tarafının hemen aşağısında yer alan bir dizi geniş yapı grubu (Şekil 20, 21) çeşitli dönemlerde ele alınmıştır. Burada teraslar boyunca birbirine paralel uzanan iki uzun yapının at ahırları olabileceği fikri ilk kez 1993 sezonunda ortaya atılmıştı.

Bu nedenle, 1996 yılında o dönemin Müze Müdürü Musa Özcan'ın da katkılarıyla teraslarda iki metre genişliğinde bir Test Açması (TT 19) kazılmıştır. Daha sonra, 2000 yılında Geoscan FM36 marka bir gradyometre makinesi ile jeomanyetik yüzey araştırması yapılan bu teraslarda, 2009 yılında Geoscan RM 15 marka bir makine ile elektrik direnci yüzey araştırması gerçekleştirilmiştir.

Şekil 21. (a)Kapadokya Kapısı'nın yakınında bulunan ve at ahır olduğu düşünülen uzun yapıları gösteren direnç araştırması görüntüleri.
 (b)Yüzeyde görülebilen kalıntılar üzerinden ve jeofizik yüzey araştırması sonuçları yorumlanarak çizilmiş farklı plan katmanlarından oluşan GPS haritası. TT19 test açması 1996 yılında yapıların bir yanından ötekine geçecek şekilde açılmıştır.

Yapıların Kent İçindeki Konumu

Yukarıda bahsedilen yapılar, kentin güneyindeki yüksek alanda, akropolün güneybatı tarafının aşağısında, kayaçlı teraslar üzerinde bulunan ciddi anlamda tahrip olmuş önemli kamusal yapıların ve Sülüklü Göl olarak bilinen su rezervuarının arasında yer almaktadır. Bu uzun yapıların tam karşısında, yani Doğu Kapısı'ndan başlayıp Saray Yapı Grubu'ndan geçerek Gözbaba Kapısı'na ulaşan ana caddenin diğer tarafında bizim Kapadokya Kapısı olarak adlandırdığımız ve belki de kentin yedi kapısından en önemli olanı yer almaktadır (Şekil 15). Kapadokya Kapısı'ndan başlayıp kentin aşağı kesimlerine inen diğer ana cadde ise üstteki yapının yukarisından geçmektedir. Sonuç olarak, bahsettiğimiz bu kamusal yapılar, Scott Branting'in geliştirdiği modellere göre trafiğin en yoğun yaşandığı iki önemli ana caddenin birbiriyle kesiştiği noktada yer almaktadır.

Yapıların Mimarisi Üzerine

Kerkenes'teki ahır yapılarının mimarisi ile ilgili akla gelen ilk soru soğuk ve şiddetli geçen kış aylarıdır. Bir o kadar önemli olan başka bir soru da ahırların kısa süren ancak sıcak geçen yaz ayları boyunca havalandırılması ile ilgilidir.

Tespit edilen iki ahır yapısının çatı genişliği yaklaşık 20 metreyi bulmaktadır. Kerkenes'te benzer çatı ölçülerine sahip başka geniş yapılar da mevcuttur. Bu yapıların üstü taş kaideler üzerine oturtulmuş iki sıra geniş ahşap direklerle desteklenen eğimli hasır çatılarla kapatılmıştı. Benzer çatılara Gordion'da M.Ö. 9. yüzyıla ait aynı genişlikteki yapılarda da rastlanmıştır. Fakat orda kentin yıkılmasından önce megaronların üzerindeki eğimli çatıları taşıyan direkler bağımsız direk çukurlarının yerine ahşap traversler üstünde oturmaktaydı. Yoğun kar yağışlarına maruz kalan bir bölgede bulunan ve saz dam örtüsüne sahip olan bir çatının eğimi 40 dereceden az olamazdı. Böyle bir çatıda alınlığın tepe noktası en az sekiz metre yüksekliğe sahip olmak zorundaydı. Bu nedenle, yapıların 12 metreyi bulan ya da aşan bir yüksekliğe ulaştığı varsayılabilir. Öte yandan, Kerkenes'te direk çukurlarına dair olumlu herhangi bir kanıt bulunamazken, bu tip taş kaideler, jeofizik görüntülerinde duvar temelleri ve diğer doğrusal yapıların aksine, tespit edilememektedir. Bunun nedeni, taş kaidelerin teraslarda kullanılan taş dolgu malzemesinden ayırt edilememesidir.

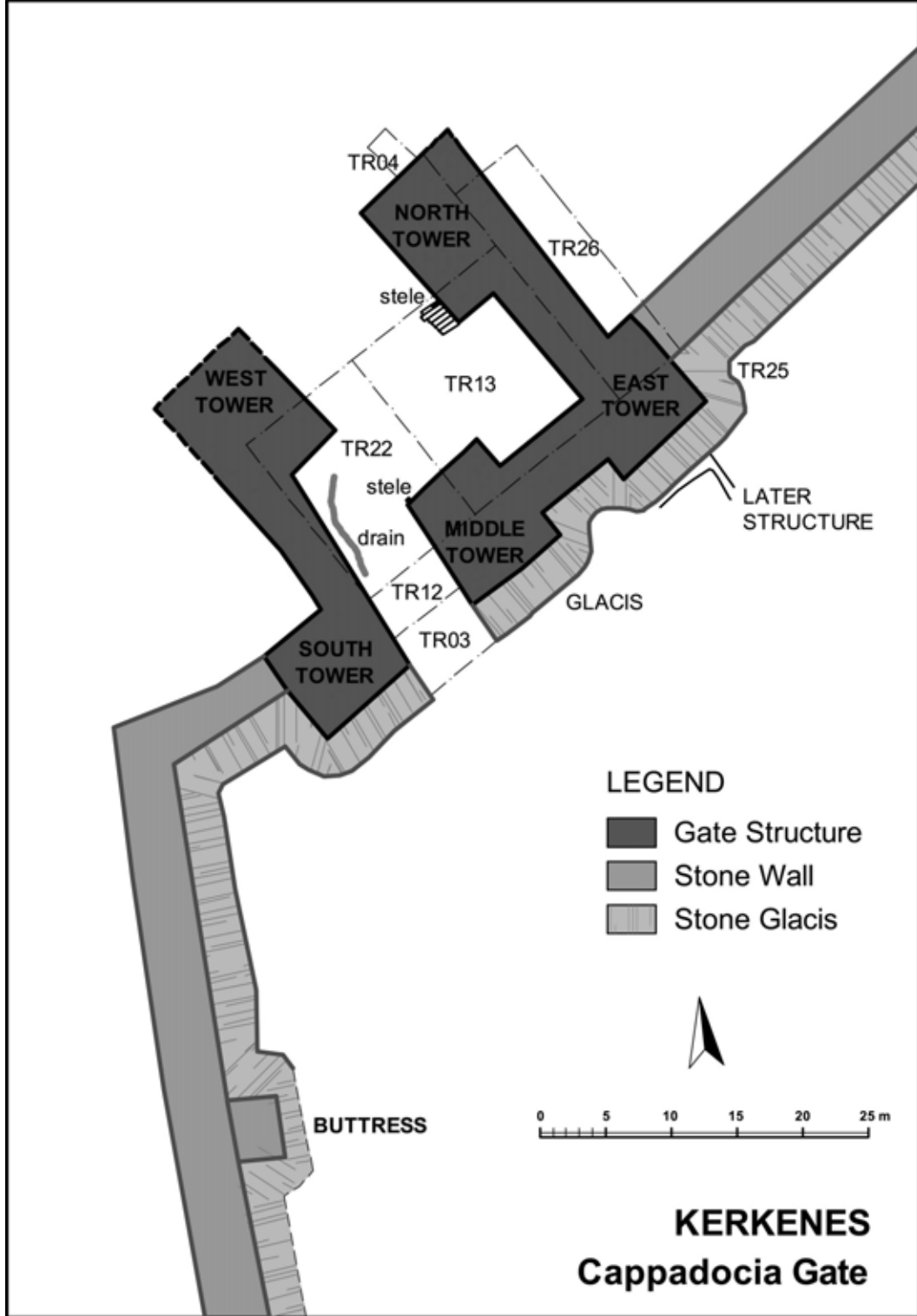
Fosfat Analizleri

Bu yapılardan ODTÜ Merkez Laboratuvarlarında Prof. Cemal Göncüoğlu tarafından fosfat analizleri yapılmak üzere toprak örnekleri alınmıştır. Alınan örneklerin bazıları ahırların içinden, bazıları aşağıdaki "Saha" ile onun güneybatı kenarına komşu olan uzun yapıdan ve bazıları ise terasların yukarisında bulunan ana caddeden alınmıştır. Bu alanlarda, daha önce Test Açması 19'da da gözle görüldüğü gibi, çoğu zaman alttaki toprağın erozyon nedeniyle yüzeye çıktığı anlaşılmıştır. Modern yüzeyden sadece birkaç santimetre inilerek alınan örneklerle herhangi bir bitki kökünün karışmaması için özen gösterilmiştir. Test Açması 19'da örnekler taş tabanın gözüktüğü yerlerde tabanın altından alınmıştır. Ayrıca, Saray Yapı Grubu'nun kuzeyinde bulunan ve buradakinin benzeri olan teraslardan da kontrol örnekleri alınmıştır. Ancak, buradan alınan örnekler yalnızca taban üstü tabakalardan ve yüzeylerden elde edilmiştir. 1996'da yapılan kazılar ve Wendy Matthews tarafından gerçekleştirilen mikromorfoloji çalışmaları, Kerkenes'te yüzeylerin ve yüzeye yakın tabakaların, kemirgenler, kuşlar ve sürüngenler tarafından çok fazla tahrip edildiğini ve bunun sonucunda tamamen karışmış bir dokuya sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Büyükbaş hayvanların, koyun ve keçilerin hatta kimi zaman boğaların yoğun bir şekilde otlatıldığı bu yerleşme muhtemelen son 2500 yıldır otlak alanı olarak kullanılmaktadır. Hayvanların yoğun olarak bulundurulduğu bu alandan alınan toprak örneklerinin tüm yerleşmenin sonraki dönemlerde otlak alanı olarak kullanılmasına bakılmaksızın diğer alanlara oranla daha fazla miktarlarda fosfat içermesi beklenmektedir.

KAPADOKYA KAPISI KAZILARI

Kapadokya Kapısı kazıları 2009 Haziran ve Temmuz aylarında üç farklı alanda yürütülmüştür (Şekil 22 ve 23):

- (i) Geçit içerisinde (TR12, TR22 ve TR13);
- (ii) Doğu Kule'nin altındaki taş kaplı eğimli yüzeyin doğu köşesinde (TR25);
- (iii) Kuzey ve Doğu Kulelerin dış tarafında (TR26).

Şekil 22. Kapadokya Kapısı'ndaki açmaları, su kanalını ve steli gösteren plan.

Şekil 23. Arkada Kaleyle birlikte, Kapadokya Kapısı. (09dpcp2206)

Şekil 24. Kapı Geçidinde ortaya çıkarılan kaplama taşları açılı ve çeşitli ebattalar. (09dpcp0642)

Kapı Geçiti ve Avlu

Kapı yapısının içinde yer alan TR12, TR22 ve TR13 açmaları (Şekil 22) ile Kapı Geçiti'nin kuzey tarafı ve Kapı Avlusu'nun büyük bir bölümü ortaya çıkarılmıştır (Şekil 23 ve 24). Bu alandan büyük miktarlarda taş yıkıntıları temizlenmiştir (Şekil 26). Büyük taş blokların bazılarını işçiler taşıırken (Şekil 27) geçiş sağlandığı yerlerde traktör kullanılmıştır (Şekil 28 ve 29). Bu alanlarda başlıca, taş döşemeli bir yol ve eklentileri, eklentilerin içinden geçen bir su kanalı, Orta Kule'nin köşesinde ayakta duran anikonik bir granit stel ve kısmen yanmış bir insan iskeleti ortaya çıkartılmıştır. Bunlarla ilgili detaylı bilgiler aşağıda sunulacaktır. Küçük buluntu açısından ise yalnızca taş döşemenin hemen üstünde bulunmuş bakır alaşımlı birbirine çok benzeyen iki adet çift-loblu ok ucu mevcuttur.

Şekil 25. Kapadokya Kapısı'nın sezon sonundaki durumu. (09dpcp2012and13)

Şekil 26. Kapı Geçiti ve Avlusu'na devrilen taşların temizlik çalışması. (09dpng2146)

Şekil 27. Traktörün giremediği alanlardaki büyük bloklar insan gücüyle taşındı. (09dpng2806)

Şekil 28. Döküntü taşların bir kısmı restorasyon sırasında yeniden kullanılmak üzere bir kenara ayrıldı. (09dpcp0233)

Şekil 29. Büyük taşların taşınma yöntemi. (09dpcp0509)

Kapı Geçiti ve Avlu'daki duvarların büyük bir kısmı ne yazık ki çalışma sırasında tehlike oluşturduğundan (Şekil 30) bu alanlarda daha fazla çalışma yapılabilmesi için duvarların güçlendirilmesi gerekmektedir. Avlu'nun kuzeydoğusundaki kazılar 2010 yılında tamamlanacaktır (Şekil 31). Bu bakımdan, hem kısa hem de uzun vadeli çözümler düşünülmektedir. Uzun vadede belki de kutu profil iskele inşası gerekecektir.

Şekil 30. Güneybatı duvarın gevşek dolgu yapısı yatay hatların kullanıldığı ön yüz çöktüğü zaman ortaya çıkmıştır. (09dpcp1619)

Şekil 31. Kapı Avlusu'ndaki kazılar 2010 yılında tamamlanacaktır. Ancak burada bulunan meyilli duvarlara destek gerekmektedir. (09dpcp2004)

TR25 Açması ile Doğu Kule'nin kuzeydoğu köşesi ve kent surunun kesiştiği kısım ortaya çıkarılmıştır (Şekil 32). Bu çalışma, 2010'da yapılması planlanan taş kaplı eğimli yüzeyin konservasyonu ve iyileştirilmesi projesi için hazırlanmakta olan teklif ile bağlantılı olarak yürütülmüştür. Bu alanda kulenin köşesindeki eğimli taş yüzeyin tamamen tahrip olduğu anlaşılmış, iç köşenin ise tamamen olmasa da kısmen tahrip olduğu gözlenmiştir. İç köşede, hem yıkık taşların hem de eğimli taş yüzeyin arkasında bulunan ayırt edilmesi oldukça güç taş dolgunun gevşekliği ise tehlike oluşturmuş ve eğimli taş yüzeyin temelini güvenli bir şekilde ulaşmamızı engellemiştir. Dolayısıyla, burada gelecekte başka çalışmaların yapılabilmesi için taş kaplı eğimli yüzeyin ön yüzey taşlarının mutlaka konservasyonunun yapılması ya da en azından kısmen yenileriyle değiştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, Doğu Kule'nin dış tarafına geçişi kolaylaştırmak amacıyla bir rampa inşa edilmiştir (Şekil 33).

Şekil 32. Doğu Kule'nin güneydoğu köşesinde bulunan taş kaplı eğimli yüzeyin temelleri dışında tamamının tahrip olduğu anlaşılmıştır. (09dpcp1256)

Şekil 33. Sağda, Doğu Kule'nin dış tarafına inşa edilen rampa, 2010'da restore edilecek Kapadokya Kapısı'nın ön tarafına geçişi kolaylaştırmaktadır. (Yozgat Valiliği web sayfasından)

TR26 Açması'yla da (Şekil 34 ve 35) Kapı'nın kuzeydoğusunda yer alan ve sur duvarının içe bakan yüzünün en üstünde halen bozulmadan yerinde duran taş sıraları temizlenmiş ve belirginleştirilmiştir. Ayrıca, günümüzde çobanlar tarafından antik kent surunun üstüne örülmüş ağıl duvarı fotoğrafı çekildikten sonra kaldırılmıştır. Bu çalışmalar, daha önceki yıllarda yapılan gözlemleri doğrulamış, böylece Doğu Kule'nin kuzeydoğu ucunun bir duvarla desteklendiği ve kent surunun bu duvara dayandığı kesin olarak kanıtlanmıştır. Ne kulenin ne de kent surunun üstüne nasıl çıkıldığına dair bir kanıt bulunamamıştır. Bunun dışında, Kuzey Kule'den güneydoğu yönünde, sur duvarının içe bakan yüzünün Doğu Kule ile kesiştiği noktaya kadar uzanan duvarın kuzeydoğu yüzü modern taban seviyesine kadar ortaya çıkartılmıştır. Buradaki döküntü taşlar temizlenmiş ve duvarın kuzey ucundaki yapay çoban duvarı sökülüştür. Sonuç olarak bu alanda yapılan temizlik ve belirginleştirme çalışmaları anıtsal kapının görselliğini önemli oranda arttırmıştır.

Şekil 34. Kent surunun içe bakan yüzünün ve sağdaki kapı yapısının kuzeydoğu duvarının ortaya çıkartılması. (09dpcp1111)

Şekil 35. Belki de şimdiye kadar açılan kısmın altında halen iki metreye yakın bir duvar kalıntısı bulunmaktadır. (09dpng3002)

Kapadokya Kapısı'ndaki Kazıların Sonuç Özetleri

1. Kapı'nın inşasında önemli miktarlarda ahşap kullanımı söz konusudur. Duvarların yüzeyinden birkaç santimetre içeriye yatay vaziyette ahşap hatıllar yerleştirilmiş ve bu hatıllar kısmen ya da tamamen küçük taşlar tarafından gizlenmiştir. Yuvarlak olan bu ahşap hatılları buldukları yerde sıkıştırmak için bazen çamur da kullanılmıştır. Henüz duvar dolgusunun içinde dikey ya da çapraz ahşap kullanımına dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Aşağı yukarı 25 cm kalınlığa sahip olduğu tahmin edilen bu yatay hatılların ayrı parçalar halinde mi yoksa bütün gövde olarak mı ya da kare hatıllar şeklinde mi kullanıldıkları henüz bilinmemektedir. Geçit'in içindeki ve Avlu'daki hatıllar yaklaşık birer metrelik aralıklarla yerleştirilmiştir. Bununla beraber, şimdiye kadar iyi korunmuş herhangi bir hatıla rastlanamazken, yıkıntılar arasında sadece kül ya da yanmış odun parçacıkları tespit edilmiştir (Şekil 36). Olası bir denrokronoloji tarihlendirmesi için çeşitli örnekler alınmış, ancak kabuklu örnekler dışında hiçbir parçanın 100 halka sınırını geçemediği gözlenmiştir. Oldukça geniş halkalara sahip bu yanmış odun parçalarının büyük olasılıkla Kara Çam (*Pinus nigra*) olduğu düşünülmektedir. Bu tablo aslında tüm savunma duvarları boyunca geçerli olup 7 km'lik bir savunma çemberinin nasıl aşağı yukarı aynı seviyelerde yıkılmış olabileceğini de açıklamaktadır.
2. Yangın sırasında kapı yapısı çökse de yapının duvarları yanmaya devam etmiştir. Bu durum duvarların hemen önüne çöken dolgu malzemelerinde duvarlara dik olarak açtığımız kesitlerde gözlenmiştir. Bu kesitlerde duvardan yaklaşık 25 cm'lik mesafelerde yanma sonucu kırmızılaşmış alanlar bulunmaktadır (Şekil 37). Dolgulardan alınan örneklerle yanma ısısının kaç dereceye ulaştığı konusu aydınlık kazanacaktır. Ayrıca bu dolgularda kısmen yanan bir insan iskeleti de bulunmuştur (Bkz. aşağıda).
3. Kapı yapısının içinde, Geçit ve Avlu'ya bakan duvarların yüzlerinin iki kalın çamur tabakasıyla sıvanmış olduğu gözlenmiştir. Bu durum ayrıca 2007'de elde edilen kanıtlarla da örtüşmektedir. Buna göre çamur sıvası herhangi bir çatının varlığı anlamına gelmeyebilir. Çöken çamur sıvası kentin tahribatından önce yerdeki döşemeyi kısmen kaplamıştır. Dolayısıyla, bu görüşü test etmek için bu tabakalardan çeşitli örnekler alınmıştır. Bu gözlemler aslında 2000 yılında Profesör David Stronach'ın taş kaplı eğimli yüzeylerin çamur ile sıvanmış olabileceği iddiasını tekrar gündeme getirmiştir. Yüzeylerde böylesi bir çamur sıvası kullanımı hatılları gizlemiş olmalıydı. Aynı zamanda çatlayarak gevşeyen taşları da yerinde tutmaya yaramış olmalıydı. Friglerin başkenti Gordion'da Erken Frig kalesindeki kapının tamamı kalıntıları bugün hala görünebilen kalın bir çamur sıva tabakası ile kaplıydı.
4. Kapı'nın ön tarafında olduğu gibi kulelerin üst kısımlarında da kısmen de olsa kumtaşı kullanıldığı tespit edilmiştir. Şimdilik Orta Kule'nin kuzeybatı köşesinde bir sıra kumtaşı ve ahşap kullanıldığı kanıtlanmıştır (Şekil 37). Ancak burada herhangi bir kerpiç tuğla izine rastlanmamıştır. Yine de, Orta Kule'de küçük boyutlarda da olsa çok çeşitli renklere sahip kerpiç tuğla kullanımından söz edilebilir. Öte yandan, Kapı'nın arka tarafında yer alan Kuzey Kule'de şimdilik herhangi bir kumtaşı kullanımına rastlanmamıştır.
5. Kapı girişi boyunca döşemeli bir cadde uzanmaktadır (Şekil 38). Ancak bu cadde Geçit ve Kapı'dan farklı bir doğrultudadır. Nispeten küçük taşlarla döşenmiş olan caddenin kenarları düz bir şekilde hizalanmıştır. Döşemenin başladığı güney uç Orta Kule'nin kuzeybatı köşesiyle aynı hizadadır.

Şekil 36. Kapı Geçiti'ndeki döşemenin ve su kanalının temizliği sırasında yanmış odun külleri ve parçaları ortaya çıkmıştır.(09dpcp0305)

Şekil 37. Orta Kule'nin köşesinde bir stel bulunmuştur. Kulenin tepesinden düşen kumtaşı bloklar planları çizilerek kaldırılırken, geniş olan granit bloklar düştükleri yerde bırakılmıştır. (09dpcp0624)

Şekil 38. Geçidin içindeki döşemeli yolun yukarıdan görüntüsü. Orta Kule'nin köşesindeki stel ile yolun sağındaki su kanalı da şekilde görülmektedir. (09dpcp0921)

6. Kapı Geçiti'ndeki taş döşemeli yolun eklentileri de bulunmaktadır. Batıdaki eklenti üstü yer yer kapatılmış olan taş bir su kanalı ile sınırlanmıştır (Şekil 38). Ayrıca güneye doğru da uzatılmış olan bu döşeme, güneyde Kapı Geçiti'ndeki en son açmanın (TR 12) sınırında bulunan anakaya ile sonlanmaktadır. Doğuda yalnızca belli bir bölümü açığa çıkarılan eklenti döşemenin ise basamaklı anıtın kaidesine kadar devam ettiği sanılmaktadır.
7. Yangın tabakasının hemen altında oldukça berrak açık renkli bir kil tabakasına rastlanmıştır (Şekil 39). Tabakanın yukarıdan tabana düşen duvar sıvası olduğu düşünülmektedir. Bu durumda, taş kaplı eğimli yüzeyin temelini örten benzer kil tabakası, kasıtlı olarak kaplanmış bir tabaka değil, taş kaplı eğimli yüzeyden veya üstteki duvarın yüzünden düşen sıva tabakası olabilir.
8. Orta Kule'nin ve Geçit'in köşesinde tamamen formsuz bir stel bulunmuştur. Stel Kule'nin kuzeybatıya bakan yüzünde yer almaktadır (Şekil 40 ve 41). Döşemenin içine yerleştirilmiş olan bu stel çamurla kaplı küçük taşlarla sıkıştırılmıştır. Stelin yüzeyinde işleme sırasında veya kullanım sonucu oluşmuş düzleşme izlerine rastlanmıştır.
9. Üzerinde parçalanmış yarı-ikonik stelin (ya da idolün) (Şekil 43b) bulunduğu basamaklı anıtın (Şekil 43a) önü tamamen kazılmış durumdadır. Bir zamanlar çamur sıvayla kaplı olan basamaklar, tırmanma amacından çok dinsel törenler içindir.

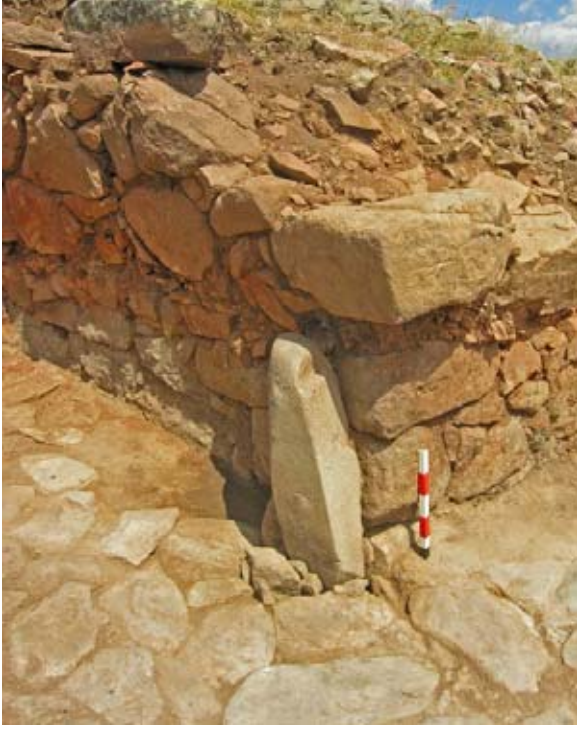
Şekil 39. Kapı Geçiti ve su kanalı temizlenirken. Solda, döşemenin üstündeki açık renkli killi tabakada açılan kesit, temizlik çalışmasından önce belgelenmiştir. (09dpcp0633)

Şekil 40. Orta Kule'nin köşesindeki anikonik stel. (09dpng2931)

Şekil 41. Duvara dayalı olarak ayakta duran stel, geçitin kule köşesiyle birleştiği yerde taş kaplamanın içine yerleştirilmiştir. (09dpng2939)

(a)

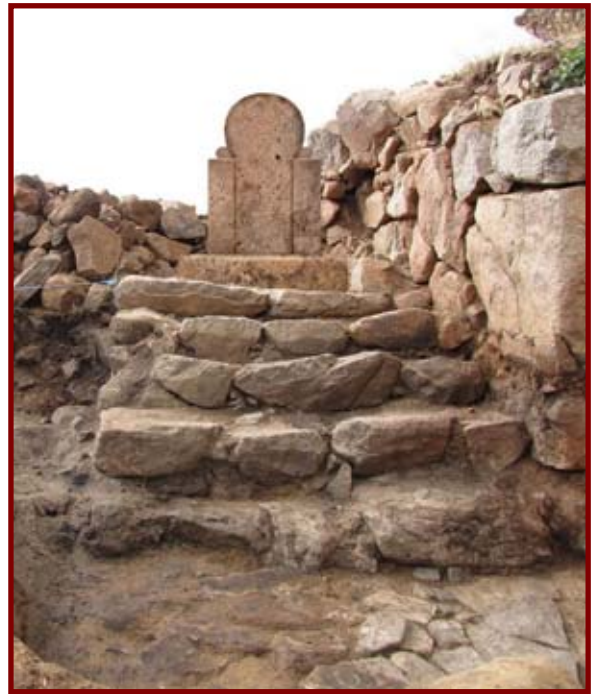

(b)

Şekil 42. (a) Şekilsiz olmasına rağmen stel, kakılmaya maruz kalmış ve üst kısmı aşınarak cilalanmıştır. (09dpnc2328)
(b) Taş kaplamanın içine yerleştirilmiş olduğundan kaplama taşlarıyla korunmuştur. (09dpng2947)

(a)

(b)

Şekil 43. (a) Yarı-ikonik stelin (ya da idoliün) bulunduğu basamaklı anıt. Bir zamanlar çamur sıvayla kaplı olan basamaklar, tırmanma amacından çok dinsel tören içindi. (09dpcp1705)
(b) Dijital ortamda canlandırılmış yarı-ikonik stel.

10. Su kanalında yüzüstü pozisyonda kısmen yanmış bir insan iskeleti bulunmuştur. Nuri Arslan ve Yasemin Özarslan, ezilmiş kemikleri temizleyip, belgeleyip kaldırmışlardır (Şekil 44 ve 45). İskeletin tam geçidin çöktüğü sırada yangından kaçmaya çalışan bir bireye ait olduğu düşünülmektedir. İskelete ait kemikler, Prof. Dr. Yılmaz Erdal tarafından antropolojik analizleri yapılarak ölüm nedeninin araştırılması amacıyla Hacettepe Üniversitesi'ne gönderilmiştir.

Şekil 44. Kapı Geçiti'nde yapılan kazılar sırasında ortaya çıkan orta yaşta bir kadına ait iskelet. (09dpcp1016)

Şekil 45. Kentten kaçmaya çalışırken yanmakta olan ahşap hatıllar yüzünden çöken geçit duvarlarının altında kalarak ölen bir kadına ait, yanmış ve dağılmış iskelet parçalarını temizlemek, belgelemek ve kaldırmak için Nuri Arslan ve Yasemin Özarslan üç gün boyunca çalıştılar. (09dpcp1127)

GELECEK ÇALIŞMALAR

Jeofizik Yüze Araştırması

Baharda yapmış olduğumuz elektrik direnci yüze araştırmaları önemli sonuçlar vermeye ve daha önce yapılan gradyometre araştırmasından elde edilen sonuçları aydınlatmaya devam etmektedir. Çalışma süresi hava şartlarına ve mali desteğe bağlı olmakla birlikte, yüze araştırmalarının önümüzdeki bahar aylarında da sürdürülmesi planlanmaktadır.

Kapadokya Kapısı

Kapı Avlusu'nun kazıları 2010'da gerekli yerlerde güçlendirici iskeletler kullanılarak sürdürülecektir. Kapı'nın ön tarafında bulunan taş kaplı eğimli yüzeyin konservasyonu ve iyileştirilmesine dair hazırlanmakta olan ve Sivas Koruma Kurulu ile Genel Müdürlüğe gönderilecek olan proje teklifinin son aşamasına gelinmiştir. Bu çalışma, taş kaplı eğimli yüzeyi kaybetmemek adına büyük önem taşımaktadır. 2010 yılında gerçekleştirilmesi planlanan bu çalışma için gereken finansman sağlanmıştır. Yapılacak olan iyileştirme çalışmaları kapı çevresinde insan ve hayvan trafiğini yönlendirecek ancak anıtsal kapının tasarımında olumsuz bir etki yaratmayacak çit ve bariyer inşasını içermektedir. Ayrıca, bilgilendirici panellerin tasarlanıp yerleştirilmesi ise programın en önemli taraflarından birini oluşturacaktır. 2010'da yapılması planlanan bu çalışmalar *Amerikan Büyükelçiliği Kültürel Varlıkları Koruma Fonu*'ndan elde edilecek mali destek ile hayata geçirilecektir.

Kapı Avlusu'ndaki kazı çalışmalarının tamamlanması ile birlikte Kapadokya Kapısı kazılarına adanacak cildin tamamlanması da hızlandırılacak ve böylece Kerkenes projesi bu yönüyle de bir amacını daha gerçekleştirmiş olacaktır.

Ulaşım Çalışmaları

2010'da, Scott Branting, Chicago Üniversitesi'nden bir ekiple Kerkenes'e dönerek bir yandan CBS Ulaşım çalışmalarını sürdürecektir diğer yandan da kentin aşağı kesiminde bulunan geniş bir kamusal yapının kazısına başlayacaktır.

KERKENES BİBLİYOGRAFYASI

YILLARA GÖRE

Kerkenes Dağ Web Sayfası

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr>

Bu site, uluslararası bir arkeoloji projesinin elektronik yayınları üzerine büyük bir deney niteliğindedir.

Monograph

- 2008 Draycott, C.M., Summers, G.D. and Brixhe, Cl.
Kerkenes Special Studies 1: Sculpture and Inscriptions from the Monumental Entrance to the Palatial Complex at Kerkenes Dag, Turkey. Chicago. OIP 135.
<https://oi.uchicago.edu/research/pubs/catalog/oip/oip135.html>

Kitap Kısımları

- 2007 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes Dağ. In H. Sivas and T. Sivas (eds) *Friglerin Gizemli Uygarlığı. The Mysterious Civilization of the Phrygians*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 115-126.
- 1998 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
The Kerkenes Dağ Project, in R. Matthews (ed.) *Ancient Anatolia*, London (BIAA), 177-194 and colour pls 29-30.

Kerkenes News / Haberler

- 2009 Summers, G. and Summers, F. (eds),
Kerkenes News / Haberler 11, 2008, METU Press, Ankara.
- 2008 Summers, G. and Summers, F. (eds),
Kerkenes News / Haberler 10, 2007, METU Press, Ankara.
- 2007 Summers, G., Summers, F. and Branting S.
Kerkenes News / Haberler 9, 2007, METU Press, Ankara.
- 2006 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes News / Haberler 8, 2005, METU Press, Ankara.
- 2005 Summers, G., Summers, F. and Branting, S.
Kerkenes News / Haberler 7, 2004, METU Press, Ankara.
- 2004 Summers, G., Summers, F., Stronach, D. and Branting, S.
Kerkenes News / Haberler 6, 2003, METU Press, Ankara.
- 2002 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes News / Haberler 5 - 2002, METU Press, Ankara.
- 2001 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes / Haberler 4 - 2001, METU Press, Ankara.
- 2000 Summers, G., Summers, F., Stronach, D. and Özcan, M.
Kerkenes News / Haberler 3 - 2000, METU Press, Ankara.
- 1999 Summers, G., Summers, F., Stronach, D. and Özcan, M.
Kerkenes News / Haberler 2 - 1999, METU Press, Ankara.
- 1998 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes News / Haberler - 1998, Phase 1: 3-5 and Phase 2: 6-11, Regional Survey 12-13 and Project Information: 14-16, Ankara (METU Press).

Makaleler ve Konferans Bildirgeleri

- 2009 Summers, G.D.
Between Urartu and Phrygia: the North-Central Anatolian Plateau in the Iron Age. In H. Sağlamtimur, E. Abay, Z. Derin, A.Ü. Erdem, A. Batmaz, F. Dedeoğlu, M. Erdalkıran, M.B. Baştürk and E. Konakçı (eds) *Studies in Honour of Altan Çilingiroğlu: a life dedicated to Urartu on the shores of the Upper Sea*. Arkeoloji ve Sanat, İstanbul, 657-671.
- 2008 Atalan Çayırezmez, N., Ertepinar Kaymakçı, P., and Summers, G.D.
Remote Sensing Methods at Kerkenes: Combining Geophysical and Other Methods, *Journal of the Earth Sciences Application and Research Centre of Hacettepe University* 29, 87-100.

- 2008 Summers, G.D.
Periodisation and Terminology in the Central Anatolian Iron Age: Archaeology, History and Audiences, *Ancient Near Eastern Studies* 45, 202-217.
- 2008 Summers G.D.
Kerkenes 2006, 29. *Kazi Sonuçları Toplantısı, 2. Cilt, 28 Mayıs - 01 Haziran 2007, Kocaeli, Ankara*, 477-188.
- 2008 Summers, G. and Summers, F.,
A Preliminary Interpretation of Remote Sensing and Selective Excavation at the Palatial Complex, Kerkenes, *Anatolia Antiqua* 16, 53-76.
- 2007 Branting, S., Wu, Y. Srikrishnan, R. and Altaweel, M.R.
SHULGI: A Geospatial Tool for Modeling Human Movement and Interaction, in M.J. North, C.M. Macal, and D.L. Sallach (eds) *Proceedings of the Agent 2007 Conference on Complex Interaction and Social Emergence*, ANL/DIS, Argonne, Illinois: Argonne National Laboratory, 475-487.
- 2007 Summers, G.D.
Public Spaces and Large Halls at Kerkenes. In A. Çilingiroğlu and A. Sagona, (eds) *Anatolian Iron Ages 6: The Proceedings of the Sixth Anatolian Iron Ages Colloquium held at Eskişehir, 16-20 August 2004*. Peeters Press, Leuven: 245-263
- 2007 Summers, G.
Kerkenes Projesi 2004 ve 2005, 28, *Kazi Sonuçları Toplantısı, 29 Mayıs - 2 Haziran 2006, Çanakkale, Ankara*, 13-26.
- 2006 Summers, G.D.
Architectural Terracottas in Greater Phrygia: Problems of Chronology and Distribution. In B. Avunç (ed.) *Hayat Erkanal'a Armağan: Kültürlerin Yansıması. Studies in Honor of Hayat Erkanal: Cultural Reflections*, Homer Kitabevi, Istanbul, 684-688.
- 2006 Brixhe, Cl. and Summers, G.D.
Les inscriptions phrygiennes de Kerkenes Dağ (Anatolie Central), *Kadmos* 45, 93-135.
- 2006 Summers, G.D.
Aspects of material Culture at the Iron Age Capital on the Kerkenes Dağ in Central Anatolia, *Ancient Near Eastern Studies* 4, 163-201.
- 2006 Summers, G.D.
Phrygian Expansion to the East: Evidence of Cult from Kerkenes Dağ, *Baghdader Mitteilungen* 37, 647-658.
- 2006 Summers, G. and Summers, F.
Aspects of Urban Design at the Iron Age City on the Kerkenes Dağ as Revealed by Geophysical Survey, *Anatolia Antiqua* 14, 71-88.
- 2006 Summers, G. and Summers F.
Orta Anadolu'da Yozgat'ın güneyindeki Kerkenes Dağı kalıntıları bir görkemli Demir Çağı kentinin hikâyesini aydınlatıyor, *Arkeo Atlas* 5, 70-77.
- 2005 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes Dağı Projesi 2003, 26. *Kazi Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 24-28 Mayıs 2004, Konya*, 97-110.
- 2004 Summers, G.D. and Summers, F.
Demir Çağı Kenti'nin sırları, *ODTÜLÜ Sayı* 32, 16-17.
- 2004 Summers, G., Summers, F. and Branting, S.
Megarons and Associated Structures at Kerkenes Dağ: an Interim Report, *Anatolia Antiqua* 12, 7-41.
- 2004 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes Dağı Projesi 2002, 25. *Kazi Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 26-31 Mayıs 2003, Ankara*, 183-194.
- 2003 Stronach, D. and Summers, G.D.
The Ashlar Building at Kerkenes Dağ: An Interim Report, *Anatolica Antiqua* 11, 111-129.
- 2003 Summers, F., Atalan, N., Aydın, N., Basagaç, Ö., Uçar, G.
Documentation of Archeological Ruins and Standing Monuments Using Photo-Rectification and 3D Modeling, in M.O. Altan (ed.) *Proceedings of the XIXth International Symposium CIPA 2003, New Perspectives To Save Cultural Heritage, Antalya, Turkey, 30 September – 04 October, 2003*, CIPA, Turkey, 660-668.

- 2003 Summers, G.D., Summers, F. and Stronach, D.
Kerkenes Dağı Projesi 2001, 24. Kazı Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 27 -31 Mayıs 2002, Ankara, 449-460.
- 2002 Aydın, N., Toprak, V. and Baturayoğlu, N.
The Geophysical Survey of an Iron Age City in Central Anatolia: Kerkenes Dağ, in J. Albertz (ed.) *Proceedings of the XVIII. International Symposium CIPA 2001 Surveying and Documentation of Historic Buildings – Monuments – Sites Traditional and Modern Methods, Potsdam (Germany), September 18-21, 2001*, CIPA, Germany, 516-523.
- 2002 Baturayoğlu, N.
The Survey and Documentation of the City Walls and Cappadocia Gate of the Iron Age Settlement on Kerkenes Dağ in Central Anatolia, in J. Albertz (ed.) *Proceedings of the XVIII. International Symposium CIPA 2001 Surveying and Documentation of Historic Buildings – Monuments – Sites Traditional and Modern Methods, Potsdam (Germany), September 18-21, 2001*, CIPA, Germany, 100-107.
- 2002 Baturayoğlu, N., Summers, G.D., Summers, F. and Aydın, N.
The Survey and Documentation of an Iron Age City in Central Anatolia: Kerkenes Dağ, in J. Albertz (ed.) *Proceedings of the XVIII. International Symposium CIPA 2001 Surveying and Documentation of Historic Buildings – Monuments – Sites Traditional and Modern Methods, Potsdam (Germany), September 18-21, 2001*, CIPA, Germany, 407-414.
- 2002 Branting, S. and Summers, G.D.
Modelling Terrain: the Global Positioning System (GPS) survey at Kerkenes Dağ, Turkey, *Antiquity* 76, 639-640.
- 2002 Dusingberre, E. R. M.
An Excavated Ivory from Kerkenes Dağ, Turkey: Transcultural Fluidities, Significations of Collective Identity, and the Problem of Median Art *Ars Orientalis* 32, 17-54.
- 2002 Summers, G.D., Summers, F., Stronach, D. and Özcan, M.
Kerkenes Dağı Projesi 2000. 23. Kazı Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, 28 Mayıs - 01 Haziran 2001, Ankara, 439-448.
- 2001 Summers, G.D.
Keykavus Kale and Associated Remains on the Kerkenes Dağ in Cappadocia, Central Turkey, *Anatolica Antiqua* 9, 39-60.
- 2001 Summers, G.
Simulation and Dynamics of an Ancient City, *ArcNews* 23.2, 12-13.
- 2001 Summers, G.D. and Summers, F.,
Kerkenes Dağ. In A. M. Greaves and B. Helwing, *Archaeology in Turkey, American Journal of Archaeology* 105, 508-509.
- 2001 Summers, G.D., Summers F., Özcan, M. and Stronach, D.
1999 Yılı Kerkenes Dağı Projesi, 22. Kazı Toplantısı 1.Cilt, 22-26 Mayıs 2000, İzmir. Ankara, 211-228.
- 2000 Özcan, M., Summers, G. and Summers, F.
1998 Yılı Kerkenes Dağı Projesi, *XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, 24-28 Mayıs 1999, Ankara*. Ankara, vol. II, 211-228.
- 2000 Summers, G.D.
The Median Empire Reconsidered: a View from Kerkenes Dağ, *Anatolian Studies* 50, 55-73
- 2000 Summers G.D.
Kerkenes Dağ, in Bienkowski, P. and Millard, A. (eds), *Dictionary of the Ancient Near East*, British Museum, London, 166.
- 2000 Summers, G.D.
Kerkenes Dağı. Orta Anadolu'da Yer Alan Demir Çağı Kentinin Araştırılmasına Teknolojik Yaklaşımlar, 1993-1999, *1999 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, 119-150.
- 1999 Ertem, E. and Demirci, Ş.
Characteristics of Hittite Pottery Sherds from Sites in the Kızılırmak Basin, *Journal of Archaeological Science* 42, 1017-1023.
- 1999 Summers, G.D. and Summers, M. E. F.
Kerkenes Dağı 1997, *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 25-29 Mayıs 1998 Tarsus*, Ankara, vol. II, 121-151.

- 1998 Ertem, E., Summers, G.D. and Demirci, S.
An Archaeometric Study on Plain Ware Ceramics from the Hittite Period, Kızılırmak Basin, in Alp, S. and Süel, A. (eds) *Acts of the IIIrd International Congress of Hittitology*, Çorum, September 16-22, 1996, Ankara, 197-215.
- 1998 Summers, G.D., Özcan, M., Branting, S., Dusingberre, E.R. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1996, *XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı: 26-30 Mayıs 1997 Ankara*. Ankara, vol. I, 627-659.
- 1997 Korolnik, S.A.
The Conservation of a Carved Ivory Plaque, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi: 1996 Yıllığı* 11, 173-196.
- 1997 Summers, G.D.
The Identification of the Iron Age City on the Kerkenes Dağ in Central Anatolia, *Journal of Near Eastern Studies* 56.2, 81-94.
- 1996 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1994, *XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 29 Mayıs - 2 Haziran 1995 Ankara*, Ankara, vol. 1, 99-122.
- 1996 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1995, *XIV. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 27-31 Mayıs 1996 Ankara*, Ankara, vol. II, 331-357.
- 1996 Summers, G.D., Summers, M.E.F., Baturayoğlu, N., Harmanşah, Ö. and McIntosh, E.R.
The Kerkenes Dağ Survey, an Interim Report, *Anatolian Studies* 46, 201-234.
- 1995 Gurney, O.R.
The Hittite Names of Kerkenes Dağ and Kuşaklı Höyük, *Anatolian Studies* 46, 69-71.
- 1995 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
Kerkenes Dağ 1993, *XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı: 30 Mayıs - 3 Haziran 1994 Ankara*, Ankara, 567-582.
- 1995 Summers, G.D., Summers, M.E.F. and Ahmet, K. The Regional Survey at Kerkenes Dağ: an Interim Report on the Seasons of 1993 and 1994, *Anatolian Studies* 45, 43-68.
- 1994 Summers, G.D.
Kerkenes Dağ 1993, *Anatolian Studies* 44, 15.
- 1994 Summers, G.D. and Summers, M.E.F.
The Mountain Top City on Kerkenes Dağ (Yozgat) in Cappadocia, *Arkeoloji ve Sanat* 62-63, 2-20.

Araştırma Raporları

Anatolian Archaeology

- In print Summers, G. and Summers, F.
The Kerkenes Project 2009, *Anatolian Archaeology* 15.
- 2002 to 2008 Summers, G. and Summers, F.
The Kerkenes project 2008, *Anatolian Archaeology* 14, 2008: 30-31.
The Kerkenes project, *Anatolian Archaeology* 13, 2007: 31-32.
The Kerkenes project in 2006, *Anatolian Archaeology* 12, 2006: 32-33 and covers.
Kerkenes 2005, *Anatolian Archaeology* 11, 2005: 34-36.
The Kerkenes Project, *Anatolian Archaeology* 10, 2004: 18-20.
The Kerkenes Project, *Anatolian Archaeology* 9, 2003: 22-24..
The Kerkenes Project, *Anatolian Archaeology* 8, 2002: 25-27.
- 2001 Summers, G., Summers, F. and Stronach, D.
The Kerkenes Project 2001, *Anatolian Archaeology* 7: 22-23.
- 1999 and 2000 Summers, G., Summers, F., Özcan, M and Stronach, D.
The Kerkenes Project 2000, *Anatolian Archaeology* 6: 22-24.
Kerkenes Dağ 1999, *Anatolian Archaeology* 5: 19-22.
- 1995 to 1998 Summers, G. and Summers, F.
Kerkenes Dağ. *Anatolian Archaeology* 4, 1998: 25-27.
Kerkenes Dağ. *Anatolian Archaeology* 3, 1997: 23-25.
Kerkenes Dağ. *Anatolian Archaeology* 2, 1996: 27-28.
Kerkenes Dağ Survey Project. *Anatolian Archaeology* 1, 1995: 22-23.

1994 Summers, G.D.
Kerkenes Dağ, *Research Reports 1994*, BIAA, 18-20.

Newsletter

2005 Summers, G.
Research Design at Kerkenes: Perspectives at the start of the Third Millennium A.D., *News Letter 4, 2005*, Bilkent University, The Department of Archaeology and the History of Art, 32-33.

Tezler

2006 Atalan Çayırmezmez, N.
Relationships between topography and Kerkenes (Turkey), A GIS analysis. MSc Thesis, Middle East Technical University, Ankara. (yayımlanmamış).

2004 Branting, Scott Andrew.
Iron Age pedestrians at Kerkenes Dag: An archaeological GIS-T approach to movement and transportation. Ph.D., State University of New York at Buffalo.
Online: <http://proquest.umi.com/pqdlink?RQT=306&TS=1242405628&clientId=37478>

2004 Zeynep Nahide Aydin
The Application of Multi-Sensor Remote Sensing Techniques in Archaeology. MA., The University of Mississippi.

2001 Zeynep Nahide Aydin.
An archaeometric study of the urban dynamics at Kerkenes Dag based on the integration of geomagnetic data and GIS. MA, Middle East Technical University.

Elektronik Yayınlar

Kerkenes Dağ Web Sayfası

<http://www.kerkenes.metu.edu.tr>

1999 Summers, G.D.
Medes, Lydians, the 'Battle of the Eclipse' and the Historicity of Herodotus,
<http://www.kerkenes.metu.edu.tr/kerk1//12pub/wwpaper/eclbygds/index.html>

2000 Summers, G.D.
Archaeology on the World Wide Web: Who Wants What?,
<http://www.achemenet.com/pdf/colloque/summers.pdf>